TA’LIM TIZIMI VA ILMIY TADQIQOTLARNING MILLIY INTELLEKTUAL KAPITALNI SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
“Iqtisodiy nazariya” kafedrasi dotsenti, PhD,
Odilova Dilnozaxon Barnayevna
https://orcid.org/0000-0001-7654-9233
E-mail : d.odilova@tsue.uz

Zamonaviy iqtisodiyotda bilim, axborot, kasbiy ko‘nikma va innovatsion g‘oyalar iqtisodiy taraqqiyotning muhim manbalariga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalar va bilimlarga asoslangan iqtisodiyotning rivojlanishi mamlakatlar oldiga intellektual salohiyatni shakllantirish va undan samarali foydalanish vazifasini qo‘ymoqda.

Milliy intellektual kapitalni rivojlantirishda ta’lim tizimi va ilmiy tadqiqotlar alohida o‘rin tutadi. Ta’lim insonlarning bilim va ko‘nikmalarini shakllantirsa, ilmiy tadqiqotlar yangi bilimlarni yaratish, mavjud texnologiyalarni takomillashtirish va innovatsion yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Shu sababli ta’lim va ilm-fanning uzviy hamkorligi mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishi uchun muhim shart hisoblanadi.

Milliy intellektual kapital — mamlakatda jamlangan bilimlar, malakalar, ilmiy ishlanmalar, innovatsion salohiyat, intellektual mulk va bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llash imkoniyatlarining umumiy majmuasidir. U inson kapitali, ilmiy-texnologik salohiyat va institutsional bilimlar bilan chambarchas bog‘liq.

Milliy intellektual kapitalni shakllantirishda ta’lim tizimining bir necha muhim vazifalari mavjud. Birinchidan, maktabgacha, umumiy o‘rta, professional va oliy ta’lim bosqichlarida izchil bilim berish orqali insonlarning intellektual salohiyati rivojlantiriladi. Ikkinchidan, zamonaviy mehnat bozori talablariga mos raqamli, kommunikativ, kasbiy va tadbirkorlik ko‘nikmalari shakllantiriladi. Uchinchidan, mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va ijodiy yondashuvni

rivojlantirish orqali innovatsion faoliyat uchun zarur asos yaratiladi.

Ilmiy tadqiqotlar esa milliy intellektual kapitalning yangi bilimlar va texnologiyalar bilan boyib borishini ta’minlaydi. Fundamental tadqiqotlar nazariy bilimlarni kengaytirsa, amaliy tadqiqotlar muayyan iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal etishga yo‘naltiriladi. Ilmiy ishlanmalarni ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalariga joriy etish esa ilm-fan natijalarining iqtisodiy qiymatini oshiradi.

Ta’lim va ilmiy tadqiqotlar o‘rtasidagi integratsiya milliy intellektual kapitalni rivojlantirishning muhim shartidir. Universitetlar, ilmiy-tadqiqot institutlari, maktablar, xususiy sektor va davlat tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlik yangi bilimlarni yaratish va ularni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Jumladan, qo‘shma ilmiy loyihalar, amaliyot dasturlari, innovatsion laboratoriyalar va texnologiyalar transferi mexanizmlari ushbu hamkorlikning samarali shakllari hisoblanadi.

O‘zbekiston sharoitida milliy intellektual kapitalni rivojlantirish uchun ta’lim sifatini oshirish, pedagog va tadqiqotchilarning kasbiy salohiyatini mustahkamlash, ilmiy faoliyatni moliyalashtirishning samarali mexanizmlarini rivojlantirish hamda ilmiy natijalarni tijoratlashtirishga e’tibor qaratish zarur. Shuningdek, ta’lim dasturlarini iqtisodiyot tarmoqlarining real ehtiyojlariga moslashtirish, yoshlarning ilmiy izlanishlarga qiziqishini kuchaytirish va raqamli ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Bunda ta’lim tizimi samaradorligini faqat ta’lim muassasalari soni yoki qamrov ko‘rsatkichlari bilan baholash yetarli emas. Bitiruvchilarning bilim va ko‘nikmalari, bandligi, ilmiy ishlanmalarning amaliy natijalari, innovatsion mahsulotlar va intellektual mulk obyektlarining yaratilishi ham muhim mezonlar sifatida qaralishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim tizimi va ilmiy tadqiqotlar milliy intellektual kapitalni shakllantirishning o‘zaro uzviy bog‘liq tarkibiy qismlaridir. Ta’lim bilim va malakalarni shakllantirsa, ilmiy tadqiqotlar yangi bilimlarni yaratadi va ularni amaliyotga tatbiq etish uchun sharoit yaratadi. Ularning samarali integratsiyasi

mamlakatning innovatsion salohiyati va iqtisodiy raqobatbardoshligini oshiradi.

O‘zbekistonda milliy intellektual kapitalni rivojlantirish uchun ta’lim, ilm-fan va ishlab chiqarish o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, ilmiy tadqiqotlarning amaliy ahamiyatini oshirish, inson kapitaliga investitsiyalarni kengaytirish hamda yoshlarning innovatsion tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash maqsadga muvofiq. Ushbu chora-tadbirlar bilimlarga asoslangan iqtisodiyotni shakllantirish va mamlakatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Becker, G. S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
2. Schultz, T. W. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*, 1961, 51(1), 1–17.
3. OECD. *The Knowledge-Based Economy*. Paris: OECD, 1996.
4. UNESCO. *UNESCO Science Report: The Race Against Time for Smarter Development*. Paris: UNESCO, 2021.